

Stockholm den 20 mars 2020

Coronas konsekvenser för yrkesverksamma kulturskapare inom olika branscher

Situationen är en katastrof för många frilansande kulturskapare med uteblivna uppdrag och därmed inkomstbortfall som följd (löner, ersättningar och arvoden uteblir eller minskar). De uteblivna uppdragen innebär dessutom ofta kostnader för kulturskaparen, som i de flesta fall inte är återbetalningsbara. Kulturskapare är extra sårbara eftersom de ofta har väldigt små marginaler och är beroende av löpande korta uppdrag, uppdrag som i stor utsträckning är publika och handlar om möten mellan ett stort antal personer. Dessutom har frilansande kulturskapare inte tillgång till de sociala trygghetssystemen i samma utsträckning som andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden.

Ca 60 procent av de yrkesverksamma kulturskaparna är egenföretagare, de allra flesta av dessa med enskild firma. Dessa har inte tillgång till a-kassa och har svårt att få en rimlig sjukpenninggrundande inkomst beräknad.

De lättnader för företagare som regeringen redan presenterat i form av möjlighet att skjuta upp inbetalningar för moms, skatter och avgifter samt en schabloniserad sjukpenning och slopat karensavdrag för egenföretagare är välkomna, men löser inte problematiken med de stora inkomstbortfallen som drabbar enskilda kulturskapare.

Yrkesverksamma kulturskapare verkar på många olika platser både nationellt och internationellt. När resor för internationella kulturutbyten och residensverksamheter blir inställda förlorar dessa yrkesgrupper inte bara möjligheten till ekonomisk ersättning, utan också konstnärlig förkovran, exponering av sin verksamhet, kommunikationsutbyte och nätverksplattformar.

KLYS 14 medlemsorganisationer är i nuläget nedringda av oroliga medlemmar, som förlorar jobb och undrar vad de ska ta sig till, hur de ska kunna få betalt och få sin ekonomi att gå ihop. Många står inför konkurser. Flera av förbunden har redan gått ut med information till sina medlemmar om hur de ska agera. Information finns också på förbundens hemsidor.

Myndigheter som Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen måste ha beredskap för ökade behov, detsamma gäller t ex Kulturrådet, Konstnärsnämnden och Författarfonden.

Scenkonsten

Inom scenkonstområdet handlar det om en stor mängd inställda föreställningar. Efter att regeringens beslut om att begränsa offentliga sammankomster till 500 personer började flera av de stora salongerna att begränsas, men successivt har även föreställningar för färre än 500 besökare ställts in på flera håll i landet. Föreställningar förlorar också sin publik när publiken väljer att stanna hemma och beteendet får stora negativa konsekvenser för området. Alla scener ser förändrade beteenden hos sin publik, såväl institutioner som fria grupper. Inkomstbortfallen blir särskilt svåra för den privata sektorn där privatteatrarna har tagit hela risken för produktionen och biljettintäkter är avgörande för att inte bolagen ska gå i konkurs.

Inställda föreställningar drabbar även scenkonst på turné. Större och mindre turnéer, både nationellt och internationellt ställs in eller skjuts upp. Många turnerande fria scenkonstgrupper som spelar på skolor/bibliotek/ bygdegårdar/Folkets hus har nästan all sin verksamhet på turné hos minde arrangörer som nu riskerar att ställas in eller skjutas upp.

Vi ser stora ekonomiska förluster för de allra flesta producenter och arrangörer inom teater, dans och musikteater oavsett storlek. Vi förväntar oss i förlängningen att anställda kommer att sägas upp eller permitteras. Medlemmar som anställts för kortare uppdrag avbokas och står utan försörjning.

När det gäller force majeure hanteras det olika i de kollektivavtal som finns på Teaterförbundets område. Dessutom skiljer sig omständigheterna åt för dem som är anställda och för de som är uppdragstagare vilket gör att situationen påverkar yrkesgrupperna på olika sätt.

Det kommer krävas rejäla ekonomiska tillskott till institutioner och fria grupper för att de inte ska gå i konkurs eller behöva avskeda eller begränsa sin personal. Konsekvenserna kommer bli ekonomiskt förödande om resten av säsongen uteblir.

Filmen

På filmområdet handlar det om inspelningar och produktionsfaser där många filmarbetare är inblandade, som ställs in. Planering och koordinering får göras om, vilket innebär dubbelt så mycket jobb, som inte täcks av budget. Man kommer att be filmarbetare ta större ekonomiska risker (att skjuta upp lön och ersättningar) för att inte hjulen ska stå still. Det kommer att sätta tryck på förbunden på området. I Sverige görs väldigt mycket film och framförallt tv utomlands. När resandet minskar eller stoppas kommer dessa produktioner drabbas först.

Det handlar också om inställda festivaler som påverkar en films lansering. Det betyder inställda filmpremiärer och inställt finansieringsforum där filmers budgetar ska bli fullfinansierade. Det betyder också inställda events som många filmare jobbar med att

dokumentera o s v. Filmfestivaler, finansieringsforum och filmpremiärer ligger noga planerade med spridning över året. Det går inte att bara flytta fram - en annan tid på året är normalt redan fullbokad med den säsongens festivaler och premiärer. Den stora nordiska dokumentärfestivalen CPH DOX som skulle äga rum i mars, har t ex ställts in för publik, men sker digitalt i Danmark. Filmevenemanget BUFF i Malmö är inställt liksom Sveriges kortfilmsfestival, Pixel och Frame. Förmodligen kommer även Cannes filmfestival att ställas in.

När det gäller filmfestivaler som har blivit inställda är konsekvenserna för festivalerna mycket stora. Planeringen innebär en del kostnader som betalas på förhand (t ex. visningsrättigheter, frakt, resor, design, bl. a). Eftersom dessa kostnader ska täckas i efterhand med intäkterna från biobiljetter efter att festivalen har ägt rum, leder detta till förlust av en del av investeringen samt dubbla kostnader (som t.ex. biljetter som måste återbetalas). Detta påverkar också filmfestivalarbetare (ofta filmare som extraknacker i sitt närområde), som helt plötsligt blir av med sina löner. Festivaler är arbetsgivare organiserade som ideella föreningar, som sällan har möjlighet att betala försäkringar eller löner på förhand.

Biografer stänger och inbokade visningar på biograf med samtal med filmare ställs in och skjuts fram. Projektledning får göras om, som inte täcks av budget, vilket drabbar filmare hårt. Biografägare vågar inte programsätta filmer nu som ska ut i distribution, vilket påverkar filmares rätt till visning, spridning och försörjning.

Biobranschen drabbas framför allt i form av uteblivna biljettintäkter som kan göra att filmbolag går back, både på kort och lång sikt. Om siffror för filmbolaget ser negativa ut påverkar det om man får stöd i framtiden eller kan få del av de efterhandsstöd som ges till filmer med framgångsrik lansering eller stora publiksiffror. Vi vet också att större finansiärer av filmproduktion är nervösa och tvekar med sina investeringar, eftersom det är så osäkert om filmen ska göras nu eller om den ska skjutas upp.

Viktigt är att SVT som har ett särskilt uppdrag på området tar ansvar för sina frilansande filmare och betalar för bokad tid och enligt gällande avtal. I SVT:s avtal med underleverantörer som fotograf exempelvis finns ingen avbokningsklausul. I normala fall är filmare "schyssta" vid avbokningar så långt det går, men som frilansare i detta läge har man inte råd med det, denna kostnad måste SVT ta. Det måste som filmarbetare i det här läget vara möjligt att hävda sin rätt till betalning vid inställda produktioner, då man har skrivit avtal med SVT.

Konsekvensen när en filmbransch står stilla är att det ger ett retroaktivt inkomsttapp, vilket påverkar filmare inte bara den närmaste tiden, utan också i framtiden eftersom sjukförsäkring och pension påverkas. De flesta i filmbranschen är frilansare, som redan står utanför den fasta anställningens trygghet.

Situationen för dramatiker och manusförfattare är också helt beroende av denna utveckling. I dagsläget påverkas både teater- och bioföreställningar och de ekonomiska konsekvenserna

inte minst på teaterområdet kan få återverkningar för denna yrkesgrupp. Uppskjutna premiärer kan leda till färre beställningar e t c.

På teve- och filmsidan har vi uppfattningen att en rad inspelningar kommer att stoppas. Samtidigt befinner sig många dramatiker och manusförfattare i ett utvecklingsarbete av manus för nya produktioner och där finns risken att arbetet avbryts eller flyttas fram, vilket innebär stora ekonomiska bortfall för denna yrkesgrupp.

Litteraturen

En avgörande del av författares och översättares inkomster kommer från uppdragsarvodet för uppläsningar, moderatorsuppdrag och framträdanden. Både allmänt publika och i läsfrämjande syfte. Den rådande situationen gör att de flesta sådana uppdrag ställs in och ersättningar uteblir. Detta rapporteras från medlemmar varje dag från så gott som samtliga kommuner och regioner.

Några exempel i mängden: Bokmässan i Umeå "Littfest", vilket drabbade 150 medverkande samt Litteraturveckan i Göteborg där 54 barn- och ungdomsboksförfattare skulle ha deltagit. Sammanlagt handlar enbart denna vecka om totalt över en miljon kronor - inkomster som är avgörande för att utövare ska kunna klara våren vad gäller hyra och mat. Nu senast får vi veta att också Litteralund ställt in.

Det kommer oavbrutet rapporter om uteblivna bokningar. De uppdrag som utövare nu förlorar är också svåra att få framskjutna. Till när, undrar alla inblandade.

Inkomster för författare och översättare är oregelbundna, och till stor del avhängiga den litterära produktionen. Till exempel kan dessa yrkesgrupper ha en längre skrivperiod inplanerad, som senare kommer att kunna generera inkomster när verket väl är utgivet och tillgängliggjort för allmänheten.

De flesta författare lever inte endast på sina royaltybetalningar. Dels har upplagorna minskat, dels är bokens aktualitet på marknaden tre månader och förskotten oftast att jämföra med en månadslön. De övriga månaderna under året är således avsatta till framträdanden.

För det fall ett förlag av ekonomiska skäl måste begränsa sin utgivning, finns det en risk för att författare och översättare att drabbas, inte bara av att olika föreläsar- och talengagemang blir inställda, utan även av att förlagen måste skjuta på utgivningen av olika verk. I det läget faller även inkomstmöjligheterna i form av uppdragsarvode (för översättare) och royaltyinkomster (för författare) bort.

Slutligen, om biblioteken stänger är det inte bara en katastrof för författare, som förlorar biblioteksersättning i och med minskad utlåning, utan också för hela samhället. Det är en demokratifråga, som sträcker sig utöver författares arbetsvillkor. Vart ska medborgarna

vända sig om de inte har råd att köpa böcker, men får tillgång till dem genom biblioteken? Personer som saknar datorer och dagstidningar blir avskurna från den service som biblioteken tillhandahåller.

Musiken

För tonsättare är risken att antalet beställningar av ny musik minskar då beställare prioriterar om i sin verksamhet för att säkerställa sin egen finansiering och satsar på beprövad repertoar, som lockar en bredare och större publik. Resultatet är inte bara att det framförs en mindre andel nyskriven musik och att tonsättare får färre uppdrag, utan också att det kan få en inverkan på den konstmusikaliska mångfalden på våra musikscener.

För musiker handlar det om massor av inställda gig och konserter. Den svenska livescenen påverkas kraftigt negativt, nästan alla konserter i mars är inställda. Avbokningar sker därför av redan befintliga jobb, och jobb som man normalt hade kunnat räkna med uteblir helt. För det senare finns inget bra system när det gäller musikers ekonomiska trygghet. A-kassan är idag för svag (för krånglig och dåligt anpassad till frilansare) för att möta det behovet. Sjukskrivning eller smittbärrpenning mm är inte tillämpligt på ännu ej bokade arbeten. Kvar är försörjningsstöd via kommunens socialtjänst.

För många artister och musiker gäller det att hålla god kontakt med arrangörerna (i syfte om att få spelningar framgent) varför de inte heller vågar kräva ersättning, trots att de i många fall har rätt till det när spelningen ställs in med kort varsel.

De som är mest beroende av livemusikinkomster har redan fått inkomstbortfall av en dimension som hotar att sätta dem i personlig konkurs före sommaren. Detta gäller i ännu högre grad de som jobbar mycket internationellt. Där handlar det om omfattande turnéer i april och maj som ställts in. Ett stort antal musikfestivaler och mässor ställs nu också in på löpande band.

Då arrangörer ställer in evenemang förlorar de en intäktskälla och därmed fria medel som bland annat används för att engagera fria aktörer i kulturlivet och för t ex inköp och beställningar. Även om självfinansieringen genom publikintäkter är en mindre del av de totala intäkterna på de offentliga kulturinstitutionerna är dessa nog så viktiga. På lång sikt finns det även en risk för uppsägningar av fast personal (anställda musiker).

Kyrkor har redan avbokat engagerade musiker och där uppkommer frågan om vilken ersättning dessa ska få. I det kollektivavtal som finns på musikområdet (Musikerförbundet och Symf) finns ett regelverk med olika procentsatser av lön beroende på hur långt innan avbokningen sker. Så är det inte mot t ex kyrkor, utan där blir det mer komplicerat och vi vet inte ännu hur församlingarna kommer att reagera. I något fall har man erbjudit 50 % av lön, men i andra fall har det bara kommit besked om avbokning.

Upphovsrättsintäkter till musiker är till stor del beroende av att kunder som använder musik i sin verksamhet betalar till upphovsrättsorganisationen SAMI. SAMIs intäktskällor på "offentligt framförandeområdet" är kunder som rapporterar sin beläggningsgrad: Hotell, gym, konserter, event, klubbar mässor m fl. I och med att dessa verksamheter får lägre beläggning och tvingas stänga ner i stor omfattning kommer inga intäkter komma in från dem, vilket leder till lägre utbetalningar till artister och musiker. Samma sak gäller för utlandsintäkterna på dessa områden.

Butiker och restauranger som också betalar till SAMI kan i ett längre perspektiv tvingas stänga ner/gå i konkurs vilket också minskar intäkter och därmed utbetalningar till musiker.

För kompositörer och låtskrivare är upphovsrättsersättningarna helt centrala för möjligheterna till försörjning. Förvaltningen sker genom Stim, vars kunder i stor utsträckning är samma som SAMIs. Det kan tilläggas att ersättningar från livespelningar, ett område där vi redan idag ser en mängd inställda evenemang, utgör en viktig del av Stims rättighetsintäkter.

Journalistiken

Den uppkomna situationen med anledning av covid-19 ser ut att bli förödande för hela mediebranschen, både för anställda och frilansar. Trots extremt högt intresse för journalistik och nyhetsbevakning påverkar den ekonomiska krisen de flesta medieföretag oerhört mycket. Intäkterna för medieföretagen kommer främst från annonser och sådant som inte är rena prenumerationer vilket nu dramatiskt minskar och väntas minska i ännu större omfattning. En redan ansträngd bransch kommer inte klara ytterligare intäktsbortfall och påfrestningar trots den viktiga demokratiska funktion fria medier spelar i samhället. Speciellt i tider som dessa är mediernas samhällsnytta avgörande, men regeringens förslag på åtgärder kan inte i stora delar inte nyttjas av en bransch där varje person på redaktionerna arbetar för fullt och ingen kan avvaras.

Frilansar är vanligtvis de som drabbas snabbast och hårdast vid besparingar och nedskärningar vilket vi redan har många exempel på. Flera frilansjournalister vittnar om att de redan har förlorat stora inkomster på uppdrag som inte kan genomföras då evenemang har ställts in, framförallt när det gäller sport- och kulturjournalistik. Men inom kort väntas även andra frilansuppdrag minskas eller tas bort när medieföretagen akut behöver minska utgifterna och budgeten för frilansar minskar eller försvinner helt. Det finns en stor oro för försörjningen hos frilansar om situationen fortsätter, men även i ett kortare perspektiv står många nu helt utan inkomster. Redan tidigare levde en hel del frilansjournalister på marginalerna och många saknar ett socialt skyddsnät. Den akuta oron handlar om hur man ska klara att täcka upp för närmaste tidens inkomstbortfall. Frilansar spelar en viktig demokratisk roll då deras friare roll garanterar en mångfald av perspektiv i medierna.

Just nu innebär situationen för många journalister mycket jobb och högt tryck. En del kommer att vara extra utsatta för smitta, både utomlands och i Sverige. Frilansar är extra

utsatta eftersom de inte har en uppdragsgivare som behöver ta arbetsmiljöansvar eller annat ansvar i samma utsträckning som för anställda.

Kraftiga åtgärder behövs, både för enskilda frilansar och för att stärka medieföretagen. Medier anlitar dessutom flera grupper som Klys medlemsorganisationer samlar, till exempel tecknare och illustratörer.

Bild / Form / Fotografi / Illustration

Många fotografer lever huvudsakligen på att dokumentera olika events. Flera av dessa uppdrag har blivit avbokade eller framskjutna, och fotografer har i många fall tyvärr inga avtal som reglerar vad som händer vid sen avbokning eller avbokning med anledning av force majeure.

För fotograferna liksom för andra kulturskapare räcker inte regeringens krispaket för företagare, Dessa åtgärder träffar större företag med många anställda där man har en helt annan ekonomisk fördel med buffert och även tillgång till krediter. Möjligheten till anstånd på skatter och moms blir oviktigt för fotografers företagande, där de är beroende av löpande uppdrag. Från en dag till en annan har de nu inte några intäkter alls. Obefintliga intäkter i företaget innebär att det heller inte kommer att finnas någon skatt eller moms att få anstånd till.

Fotografer driver normalt en- eller fåmansbolag eller är enskild näringsidkare. Svenska Fotografers Förbunds har gjort en enkät där svar inkommit från mer än en tredjedel av medlemmarna. I enkäten svarar 57,8% att de inte kommer kunna ta ut någon lön närmaste månaden/månaderna. På frågan om de har förlorat uppdrag efter regeringens beslut om att ställa in event med fler än 500 personer svarar 41% ja och 32,5% att de misstänker att uppdrag kommer ställas in framöver.

Både redaktionella och kommersiella uppdrag ställs in på grund av oron och för att människor inte vill träffas. Att vara fotograf handlar ju om att vara på plats och möta människor. Men även retuschörer förlorar jobb på grund av att fotograferingar är inställda.

Exempel på vad våra medlemmar vittnar om: Stora sportevenemang (exempelvis slutspelet i SHL) inställda. Företagsevent, konferenser inställda. Bröllopsfotograferingar inställda. Modefotograferingar inställda. Filminspelningar inställda. Större företag har infört besöksförbud Kunder skär ned budgetar. Mäklarfotograferingar avbokas. Produktionen av marknadsförings- och mässmaterial ställs in. Fotografer som ej får betalt av kunder på grund av Corona. Uppdragsgivare som infört reseförbud. Hotellfotograferingar inställda. Kläder och andra importerade produkter levereras inte.

När fotograferna själva i enkäten skattar inkomstbortfall på grund av viruset hamnar den totala summan i dagsläget på 25 miljoner kronor. I dag är det samtal från medlemmar kring

konkurser som dominerar. Det är tydligt att det inte finns mycket tid eller marginaler om dessa företag ska överleva.

Tecknare och illustratörer har fördelen att nästan uteslutande arbeta digitalt under hela processen från beställning till leverans. Grafiska formgivare har däremot ofta en närmare kontakt med uppdragsgivare. Många arbetar även internationellt. Båda yrkeskategorierna erfar redan nu inställda uppdrag och framträdanden. Både illustratörer och grafiska formgivare arbetar oftast på beställning från kultursektorn, en stor bredd av kommersiella aktörer, tidningar och den offentliga sektorn eller mot bokförlag. En ekonomisk kris och den försvagade marknaden som följer kommer innebära att uppdragen minskar och leda till stora inkomstbortfall för yrkeskårerna. Kundernas betalningsvilja och marknadsföringsbudgetar är därmed helt centrala, och kan snabbt skifta: uppdrag ställs in, minskar i omfång eller föreslås med en lägre budget för samma arbete.

Det finns inte möjlighet till sympatiåtgärder från konsumenter på den marknad illustratörer och grafiska formgivare verkar inom på samma sätt som för kulturskapare som verkar i publika sammanhang och/eller på institutioner. I förlängningen kan därför effekterna av corona-viruset medföra att bild- och formkreatörer helt lämnar branschen på grund av svårigheterna att försörja sig, vilket då påverkar den kreativa sektorn i Sverige som helhet. Många är även konsulter och omfattas inte av korttidspermitteringen.

Bild- och formkonstnärer drabbas då konstinstitutioner och andra utställningsplatser stängs och utställningar och evenemang ställs in. Uteblivna utställningar innebär ett inkomstbortfall för konstnären som då inte får utställnings- och medverkansersättning och dessutom förlorar de möjligheten till försäljning.

Bild- och formkonstnärer som planerat delta i internationella konst- och designevenemang påverkas då dessa ställs in och stora summor investerade pengar går upp i rök samtidigt som möjligheterna till intäkter och kommande uppdrag försvinner.

T ex har Designveckan i Milano samt det största internationella och årligen återkommande eventet för smyckekonstnärer SCHMUCK och även Munchen Jewelry week ställts in.

De för många svenska konstnärer inkomstbringande vårutställningarna ställs in runt om i landet. För många konstnärer inbringar dessa konstrundor stora delar av årsinkomster. I stor utsträckning handlar det också om gruppen konsthantverkare.

Konstområdets arrangörer drabbas, och här är de mindre, självorganiserade, konst- och konsthantverksplattformarna extra utsatta. Men även gallerier som till största delen består av enskilda firmor och mikroföretag.

Det blir också inkomstbortfall för utställningsarrangörer i form av entréavgifter och minskad provision p g a minskad försäljning.

Vidare ställs föreläsningar, konsultuppdrag och konstpedagogiska aktiviteter in, vilket innebär att en betydande del av många bild- och formkonstnärers inkomster försvinner.

Avslutning

Sammantaget ser KLYS en osäker tid framöver där yrkesverksamma kulturskapare inte kommer att anlitas i lika stor utsträckning som tidigare.

KLYS ber att få återkomma med en mer detaljerad beskrivning av situationen och ge en mer fördjupad analys när vi ser hur kulturbranscherna reagerar. Vi avser också att återkomma med förslag till vilka åtgärder som behöver vidtas och vilka ekonomiska satsningar som behöver göras för att kompensera för konsekvenserna.

Det kan dock redan nu konstateras att det behövs kraftfulla åtgärder från regeringen för att minska de negativa konsekvenserna för en redan hårt ansatt yrkesgrupp – de professionella kulturskaparna inom alla konstområden.

Sammanställt för KLYS

Ulrica Källén

Verksamhetsledare KLYS